

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Амбражей Оксани Анатоліївни

«Формування економічного механізму взаємодії ринків праці та освітніх послуг в Україні», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Збалансування відтворювальних макроекономічних пропорцій, створення конкурентних умов функціонування ринків, розвиток виробничої та соціальної інфраструктур залишаються актуальними проблемами відновлення фундаментальних факторів економічного зростання української економіки. В умовах становлення новітнього суспільства особливого значення набувають ринки праці та освітніх послуг, оскільки саме вони сприяють ефективному створенню та відтворенню ключового виробничого фактора сучасного високотехнологічного виробництва – кваліфікованої робочої сили.

Розуміння економічного механізму взаємодії ринків праці та освітніх послуг в Україні (без чого неможливе його удосконалення та ефективне використання) потребує творчого опанування та критичного осмислення існуючих теоретико-практичних здобутків провідних наукових шкіл. Динамічні перетворення ринку праці викликають необхідність підвищення гнучкості системи освіти, а включення України у світовий освітній простір та зростаюча трудова та студентська міграція вимагає підвищення конкурентоспроможності як українських суб'єктів ринку праці, так і суб'єктів ринку освітніх послуг. Для України дослідження зазначених проблем набуває особливої актуальності у зв'язку з необхідністю зменшення розбалансування між ринками праці та освітніх послуг, що можливо за умов створення ефективного механізму взаємодії цих ринків. З урахуванням зазначеного, дисертаційне дослідження Амбражей О.А. представляється актуальним та суспільно корисним.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Матеріали дисертації та автореферату свідчать про те, що дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри політичної економії та менеджменту Національної металургійної академії України МОН

України, за темами: «Дослідження основ і закономірностей розвитку національної економіки в контексті глобалізації» (номер держреєстрації 0108U001721, 2008-2009 рр.); «Національна економіка в умовах європейської інтеграції» (номер держреєстрації 0115U001148, 2015-2018 рр.); а також кафедри господарсько-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ України за темою «Нормативно-правове забезпечення трудових відносин в умовах реформування правової системи та економіки» (номер 0115U000360, 2015-2017 рр). Особистий внесок автора у виконанні зазначених тем є чітко визначеним.

Мета і завдання дослідження та повнота їх реалізації в роботі. Мета, яка сформульована в дисертаційній роботі, полягає у формуванні теоретико-методичних засад економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг в Україні, а також у розробці рекомендацій щодо його регулювання. (с.5). Відповідно до реалізації вказаної мети дисертантом поставлено і вирішено наступні завдання:

- встановлення теоретичних засад формування економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг (п. 1.1.);
- виявлення проблем взаємодії ринків праці й освітніх послуг в Україні (п. 1.3.);
- визначення сутності економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг (п. 1.2.);
- розкриття суб'єкт-об'єктного складу економічного механізму взаємодії ринків праці та освітніх послуг (п.1.2.);
- аналіз стану ринків праці й освітніх послуг та розробка інструментарію оцінки їх взаємодії (п. 2.2.);
- оцінка взаємодії ринків праці й освітніх послуг (п. 2.2.);
- узагальнення досвіду зарубіжних країн щодо регулювання взаємодії ринків праці й освітніх послуг (п. 3.1.);
- обґрунтування пріоритетних напрямів державного регулювання взаємодії ринків праці й освітніх послуг в Україні (п. 3.3.).

Оцінка змісту дисертації дозволяє стверджувати, що здобувачу вдалося досягти поставленої мети і в основному розв'язати коло окреслених завдань.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість і достовірність наукових положень і висновків дисертації визначається обґрунтованим використанням відповідного інструментарію дослідження, а саме: застосуванням діалектико-матеріалістичної методології, зокрема системно-динамічного методу; методів наукового абстрагування, структурного і функціонального; позитивного і нормативного підходів. У сукупності, це забезпечило отримання достовірних нових наукових положень і результатів.

Узагальнення та висновки, сформульовані на основі опрацювання значної кількості першоджерел (понад 150 найменувань), в тому числі нормативно-законодавчих матеріалів, інтернет-джерел, статистичних даних, на нашу думку, достатньо об'єктивно відображають основні закономірності формування економічного механізму ринків взаємодії ринків праці й освітніх послуг, а, отже, свідчать про належне обґрунтування на цій основі практичних рекомендацій щодо регулювання взаємодії зазначених ринків.

Основні положення дисертаційної роботи було апробовано на багатьох регіональних, всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, що також свідчить про достовірність результатів проведеного дослідження.

Найбільш вагомі результати дослідження, їх наукова і практична новизна. Наукова новизна роботи окреслена сформульованими на основі проведеного аналізу висновками та рекомендаціями і полягає в тому, що автором виявлено теоретико-методичні засади формування економічного механізму взаємодії ринків праці та освітніх послуг. До найбільш вагомих результатів наукового дослідження, що становлять особистий здобуток дисертанта, можна віднести наступне:

- з'ясування змісту економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг, виокремлення складових економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг (с. 40-52); доведено, що зазначений механізм є

проявом економічних відносин між державою, бізнес-структурами, навчальними закладами і працівниками з приводу надання та використання конкретних освітніх послуг залежно від стану відповідних сегментів ринку праці. Розкриття сутності економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг дозволило здійснити його аналіз та надати оцінку (пп. 2.2., 2.3. дослідження), що сприяло формуванню практичних рекомендацій щодо державного регулювання взаємодії зазначених ринків;

- дослідження індикаторів взаємодії ринків праці й освітніх послуг (с. 99-100), а також спроба удосконалення інструментарію оцінки взаємодії ринків праці й освітніх послуг і впровадження індикаторів взаємодії ринків праці й освітніх послуг: коефіцієнтів крос-кількісної еластичності пов'язаного попиту та пов'язаної пропозиції (с. 58-59). Удосконалення економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг передбачає диференціацію відповідних заходів у розрізі окремих професійних сегментів ринку освітніх послуг (с. 101-102, 159-161).

- заслуговує на увагу подальший розвиток теоретичних основ аналізу попиту та пропозиції на ринках освітніх послуг і праці. Встановлено, що неціновими детермінантами попиту на ринку освітніх послуг є: престижність спеціальності та вищого навчального закладу, обсяг бюджетного замовлення та контрактного набору, умови навчання та підвищення кваліфікації у вищому навчальному закладі; неціновими детермінантами пропозиції на ринку праці є: престижність місця працевлаштування, перспективи кар'єрного зростання, умови праці (графік роботи, корпоративна культура, соціальне забезпечення тощо) (с. 27, 38-39, 66-68, 100).

- виявлення вад існуючої державної економічної політики та виокремлення пріоритетних напрямів розвитку взаємодії ринків праці й освітніх послуг (с. 169-170). На основі аналізу відповідної нормативно-правової бази, змісту цільових економічних програм України в сфері регулювання окремих елементів ринків праці й освітніх послуг автором розроблено пропозиції щодо державного регулювання взаємодії зазначених ринків (с. 165-168).

Повнота викладення результатів дисертаційного дослідження у публікаціях здобувача. Основні результати дисертаційного дослідження Амбражей О.А. опубліковано у 33 наукових працях. З них 1 стаття у колективній монографії, 11 статей у наукових фахових виданнях (у тому числі 2 статті у збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз) та 21 тези у матеріалах наукових конференцій. Вивчення зазначених публікацій дозволяє стверджувати, що в них достатньо повно відображені результати та положення наукової новизни, винесені на захист. У висновках за розділами дисертації наведено посилання на основні опубліковані автором праці. Кількість, якість та обсяг друківаних праць відповідають вимогам.

Грунтовне ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих праць дає підстави вважати викладені в них результати дослідження ідентичними.

Практична значущість результатів дослідження. Одержані дисертантом теоретичні положення, наукові висновки і результати мають практичне значення і можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для розробки прогнозів, програм, планів, спрямованих на розвиток освіти та національної економіки. Матеріали дисертації можуть бути корисними керівництву вищих навчальних закладів у процесі формування маркетингової стратегії. Розроблені у дисертаційній роботі теоретичні положення щодо удосконалення структури освітніх послуг залежно від стану відповідних ринків праці використовуються при підготовці групових програм навчання, он-лайн програм навчання навчального центру ІТ-спеціалістів «LevelUp» (довідка № 238 від 30.10.2015 р.); при розробці планів розвитку та побудові маркетингової стратегії діяльності Комунального вищого навчального закладу «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (довідка № 776 від 13.11.2015 р.); у навчальному процесі Національної металургійної академії України Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Політична економія», «Макроекономіка», «Національна економіка», «Соціальна економіка» (довідка № 01/08-610-1 від 08.10.2015 р.).

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи здійснене дисертаційне дослідження, слід в той же час відзначити його окремі недоліки та дискусійні положення. Вважаємо за доцільне виокремити наступне.

1. Розкриваючи зміст економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг як прояв економічних відносин між державою, бізнес-структурами, навчальними закладами та працівниками з приводу надання й використання конкретних освітніх послуг залежно від стану відповідних сегментів ринку праці (с. 52), дисертант не чітко визначає, на яких засадах цей механізм функціонує, і наскільки в ньому поєднуються державний та недержавний важелі управління. З одного боку, держава виділяється як суб'єкт зазначених ринків, з іншого – як регулятор, причому не окреслено межі державного втручання у економічний механізм взаємодії ринків праці й освітніх послуг та проігноровано той факт, що держава складається з великої кількості інституційних одиниць і не може розглядатися як неподільний суб'єкт. Також недостатньо формалізованою залишилася роль ринкового саморегулювання у механізмі взаємодії ринків праці та освітніх послуг. Тому бажано б було визначити структурований порядок або показати (за допомогою графічного матеріалу) зв'язки між означеними елементами регулювання для більш повного подання сутності економічного механізму взаємодії ринків праці та освітніх послуг.

2. Розкриваючи елементи економічного механізму взаємодії ринків праці й освітніх послуг (с. 43-51), автор приділила деталізації цих елементів неоднакову увагу, зокрема, досить ґрунтовно розкрито суб'єкт-об'єктний склад економічного механізму, але в той же час недостатньо розкрито елемент мотивації суб'єктів даного механізму та особливостей громадського регулювання ринків праці та освітніх послуг. Також не роз'яснено, який принцип чи підхід лежить в основі взаємодії ринків праці й освітніх послуг, а також які інструменти забезпечують взаємодію означених ринків.

3. У розділі 1.3. автор виокремлює основні проблеми взаємодії ринків праці й освітніх послуг, оперуючи статистичними даними. В той же час певні проблеми, такі як «недостатній рівень соціальної захищеності»,

«невідповідність частки працівників вимогам сучасного виробництва» (с. 52) не знайшли розкриття у роботі чи підтвердження фактичними даними, тому потребує уточнення джерело походження інформації про наявність даних проблем в Україні та їх вагомості.

4. Схвально оцінюючи думку автора про важливу роль конкуренції у механізмі взаємодії ринків (с. 93), доводиться констатувати, що ця думка не отримала належного розвитку у дослідженні. Фактично, у деяких випадках (наприклад, рис. 3.1) автор покладає надію на адміністративні важелі розподілу фінансових, матеріальних та трудових ресурсів у сфері освіти, жорсткий контроль ціноутворення з боку держави, ігноруючи при цьому ефекти ринкового саморегулювання – конкуренцію, міжгалузеву мобільність капіталу, гнучкі ціни.

5. Заслуговує на увагу та підтримку авторська спроба розвитку теоретичних уявлень про джерела нагромадження людського капіталу (с. 79). Визначено, що важливим джерелом такого нагромадження є додатковий дохід кваліфікованого працівника, що формується як різниця між величиною його заробітної плати та величиною оплати освітніх послуг за отримання ним відповідної кваліфікації. Автор зробив даний висновок на основі теоретичних досліджень і розрахунків за допомогою синтетичної моделі (додаток В), втім не обґрунтовано, наскільки статистичні дані вихідної моделі можна пристосовувати до сучасних умов України.

6. Цікавими є наведені автором результати, що свідчать про відносно добрий стан ринку освітніх послуг та значно гірший стан ринку праці в Україні (с. 140-141). На цьому тлі дещо незрозумілою видається пропозиція спрямовувати державні кошти на підтримку саме ринку освітніх послуг, а не ринку праці, адже зрозуміло, що додаткове фінансування державних ВНЗ може відбуватися переважно за рахунок коштів, отриманих від оподаткування (а значить, за рахунок зменшення платоспроможного попиту на робочу силу).

7. Дисертаційній роботі притаманні певні змістовні та редакційні погіршеності. Так, наведено статистичні дані щодо ринку освітніх послуг за період 2013/2014 років (с. 72-73), а щодо ринку праці – обмежено 2013 роком

(с. 82-84), що є дещо застарілим. Назви деяких рисунків (с. 56 – 57) нечітко відбивають їх зміст. Оформлення літературних джерел не завжди виконано коректно, наприклад, джерела [50], [154].

Проте, переважна більшість зауважень обумовлена складністю наукової проблеми, обраної автором для дослідження і носить дискусійний характер.

Загальний висновок. Докладне ознайомлення з дисертаційною роботою, авторефератом і публікаціями дозволяє зробити висновок, що дисертація Амбражей О.А. є завершеною науковою працею, містить системні дослідження закономірностей формування економічного механізму взаємодії ринків праці та освітніх послуг, а також обґрунтування на цій основі практичних рекомендацій щодо державного регулювання взаємодії ринків праці й освітніх послуг в Україні. Вважаю, що дисертаційна робота «Формування економічного механізму взаємодії ринків праці та освітніх послуг в Україні» за своїм змістом, новизною наукових результатів, актуальністю для практичного впровадження відповідає вимогам чинного законодавства України до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема, пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор – Амбражей Оксана Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

Проректор з науково-педагогічної роботи,
організації та розвитку наукового процесу
і міжнародної діяльності,
ПВНЗ «Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля»,
доктор економічних наук, професор

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ
ТА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТОЗБІРІ
О.В. ГОЛІК

Розгук отримано 07.04.2016
Вчений секретар
спеціалізованої
вченої ради

С.В. Кузьмінов